

Branje za umirjanje v šolski knjižnici – »bibliosvetovanje«

Reading to Calm Oneself in the
School Library – “Bibliotherapy”

Sandra Peršin Nemec

UDK 028.8:615.85

Ključne besede:

šolska knjižnica,
bibliosvetovanje, pravljice,
teoretične osnove, praksa,
izbrana literatura, motiv
prijateljstva, motiv spora,
motiv drugačnosti

Izvleček

Prispevek predstavlja dejavnost bibliosvetovanja v šolski knjižnici Osnovne šole Antona Ukmarja Koper. Izvajala se je v šolskem letu 2017/2018 za učence 1. razreda v času podaljšanega bivanja. Namenjena je bila umirjanju učencev, ki so potrebovali umik iz razreda. Bibliosvetovanje je predstavljeno s teoretičnimi osnovami in praktično izvedbo v šolski knjižnici. Avtorica je šolska knjižničarka, ki si je za cilj postavila obravnavo različnih zgodb z motivi konfliktov, prijateljstva, deljenja stvari, drugačnosti in podobno. Strokovni članek predstavlja tudi bistvo identifikacije učencev z glavnimi junaki ter vpogled v konkretne izkušnje, ki jih učenci doživljajo v šoli. Avtorica predstavi različne zgodbe, like in načine, na katere se ti soočajo z nastalo situacijo, ter pogovore z učenci ob prebranih knjigah.

Abstract

The article describes bibliotherapy in the school library of the Anton Ukmar Elementary School. It was performed for first-grade pupils during the extended stay in order to calm those who needed to withdraw from the class. The bibliotherapy is presented with the theoretical foundations and the practical implementation in the school library. The author, a school librarian, wanted to discuss different stories with the motifs of conflict, friendship, sharing things, differences. The article presents the identification of pupils with the main heroes, and provides an insight into the practical experiences that pupils experience at school. The author presents the different stories, the characters, and the ways in which they are confronted with the situation that has arisen, as well as conversations with pupils after reading the books.

Keywords:

school library,
bibliotherapy, fairy tales,
theoretical foundations,
practice, selected literature,
motif of friendship, motif of
conflict, motif of difference

**Namen
bibliosvetovanja v
šoli je preventiva
in spodbujanje
celostnega razvoja.**

UVOD

Pri bibliosvetovanju sta pomembna dva dejavnika: kakovostno leposlovje za otroke in mladino (s poudarkom na pravljicah, slikanicah in poeziji) ter mentor knjižničar, ki je strokovnjak na svojem področju in hkrati oseba, ki zmore videti občutljivi svet učencev ter jih usmerjati v iskanje učinkovitih rešitev, jim pomagati pri preseganju predsodkov in jih učiti dobre medsebojne komunikacije, tj. poslušati in slišati sebe in druge. K pisanju prispevka me je spodbudilo dejstvo, da bi bibliosvetovanje na šoli lahko bilo dobro izkoriščeno orodje za omilitev težav z vedenjsko opaznejšimi učenci. Pri izvajanju dejavnosti za učence prvega razreda na Osnovni šoli Antona Ukmarja sem namreč s časom opažala napredek v načinu izražanja, pripravljenosti za poslušanje in sploh želji po udeležbi pri uri bibliosvetovanja v knjižnici. Prispevek prinaša vpogled v načine izvajanja omenjene dejavnosti, izboljšanja, ki jih je ta prinesla, in možnosti nadgradnje. Dejavnost sem izvajala predvsem z zavedanjem, da je namen bibliosvetovanja v šoli preventiva in spodbujanje celostnega razvoja.

BIBLIOTERAPIJA ALI BIBLIOSVETOVANJE?

Hynes in Hynes-Berry (1986) opredeljujeta biblioterapijo kot metodo uporabe literature in/ali kreativnega pisanja za doseganje kvalitativnih sprememb na čustvenem, vedenjskem, kognitivnem in/ali socialnem področju življenja. Abdullah (2002) meni, da lahko biblioterapija sledi različnim ciljem, od tega, da ponudi informacijo, omogoča vpogled, spodbuja razpravo o problemih, o novih vrednotah in stališčih ter usmerja v iskanje realističnih rešitev. Hkrati pa spodbuja zavedanje, da se tudi drugi srečujejo s podobnimi stiskami, kar lahko bralcu ponuja čustveno razbremenitev in optimističen pogled v prihodnost.

Če izhajamo ozko iz termina biblioterapija, potem bi rekli, da je branje in pogovor o vsebini terapevtski proces. Cilj obravnave je olajšati ali odpraviti simptome, spremeniti moteča prepričanja, stališča in vedenjske vzorce ter podpirati osebno rast in zdravje obravnavanih. Če to povežemo z različnimi konteksti

biblioterapije, kot so klinične institucije, šole in knjižnice, spoznamo, da v šolah in knjižnicah izvajanje biblioterapije ni mogoče; tako možnost ponuja le klinično okolje. Zato je za šolsko okolje predlagani termin bibliosvetovanje, ki pomeni strukturirano vodenje svetovalnega pogovora z namenom odpiranja dialoga, razumevanja bralčevih stisk in vodenega iskanja drugačnih načinov razmišljanja, čustvovanja in ravnanja (Zabukovec, 2017, str. 25),

Klinične »biblioterapije« se torej lotevajo strokovnjaki s področja medicine (psihiatri) in psihoterapevti. Zgodbe pa pri svojem delu z uporabniki uporabljajo tudi zaposleni v pedagoških in kulturnih ustanovah. V pričujočem prispevku zato uporabljam besedo »bibliosvetovanje« ali »vodenno branje« in ne »terapija«. Poglavitna razlika je, da ne posegamo na področje reševanja psihičnih težav in stisk, ampak delujemo preventivno. Tudi za šolskega knjižničarja, ki izvaja dejavnost bibliosvetovanja, pa ni dovolj samo poznavanje kakovostne (otroške in mladinske) literature, ampak mora imeti še dodatna znanja, kot so: poznavanje psihologije otroka, obvladanje socialnih veščin in veščin komuniciranja, biti mora splošno in literarno razgledan, empatičen do otrok, zavedati se mora svoje velike odgovornosti ob pogovorih, ki jih odpira. Biti mora samoreflektiven, ne sme moralizirati ali posploševati, ne sme se odločati namesto otrok.

NAMEN IN CILJI IZVAJANJA DEJAVNOSTI

Rešič Rihar in Urbanija (1999) za cilj vsakega bibliosvetovanja navajata zagotavljanje normalnega razvoja ali spreminjanje motečega vedenja posameznika.

Po dogovoru z učiteljicami in učitelji podaljšanega bivanja je bila v šolskem letu 2017/2018 na Osnovni šoli Koper organizirana dejavnost »branje za 1. razred,« in sicer za učence, ki so potrebovali umik iz razreda. Izvedene so bile različne dejavnosti umirjanja z branjem, pogovorov in risanja. Hkrati je bilo v knjižnici največ 6 učencev, v šolskem letu pa se je razvrstilo 35 otrok. Glavni namen dejavnosti je bil umirjanje s pomočjo branja in pogovora o prebranem (poslušanje zgodbe, gledanje

**Za šolsko okolje je
predlagani termin
bibliosvetovanje,
ki pomeni
strukturirano
vodenje
svetovalnega
pogovora z
namenom
odpiranja dialoga,
razumevanja
bralčevih stisk in
vodenega iskanja
drugačnih načinov
razmišljanja,
čustvovanja in
ravanja**

slikanic, pogovor o vsebini, risanje). Z umiranjem učencev s pomočjo branja smo poskušali omiliti težave v oddelku podaljšanega bivanja: neprimerno vedenje, nespoštovanje pravil, razdražljivost, utrujenost, nezmožnost sodelovanja s sošolci in učiteljicami. Učenci, ki so potrebovali umik iz razreda, so bili tega deležni, učiteljice pa so lahko v razredu s preostalimi učenci nadaljevale s predvidenimi aktivnostmi. Zastavljeni cilji so bili vezani na umiritev posameznega učenca brez uporabe vzgojnih ukrepov, razbremenitev učiteljic in učiteljev podaljšanega bivanja in lažje delo v razredu za preostale učence, spoznavanje primernih zgodb in primerov reševanj nastalih težav in situacij. Znotraj okvirnih ciljev pa so bili za vsako konkretno uro postavljeni tudi posamezni cilji, ki so poskušali omiliti trenutne nastale težave.

IZBIRA KNJIGE

Pri bibliosvetovanju se resničnim življenjskim zgodbam učencev pridruži še problem iz zgodbe. Otroci se tako lažje poistovetijo z junaki. Tako je mogoče spreminjati moteče vedenje posameznikov ali se pogovarjati o drugih težavah (Rešičič Rihar in Urbanija, 1999).

Ko se odločamo za bibliosvetovanje, je prvi korak izbira ustrezne literature. Na prvi pogled nepomembna slikanica lahko ponuja odlično izhodišče za vodeno branje. Slikanice omogočajo pridobivanje samozavesti tudi slabšim bralcem. Zavedati pa se je treba, da je prav produkcija slikanic zelo obsežna in je zato na tem področju največ neakovostnih knjig.

Enako kot sama vrsta literature je pri izbiranju pomemben kriterij primernosti. Vprašati se je treba, ali je konkretna knjiga, ki jo želimo uporabiti, primerna za učence, s katerimi bomo izvajali dejavnost.

Branje je za otroke med 6. in 12. letom namreč sredstvo zbiranja informacij o svetu, hkrati pa jim nudi možnost raziskovanja notranjega sveta. Iskanje informacij o svetu, iskanje podobnih situacij, identifikacija z glavnimi ali stranskimi liki, predstavljanje sebe v drugem svetu ali drugačnih okoliščinah so področja, ki so za učence zelo pomembna.

POTEK URE BRANJA ZA 1. RAZRED

Ura branja v knjižnici je vedno potekala v sklopu treh okvirnih/opornih točk, ki jih predvideva bibliosvetovanje, in sicer:

1. prepoznavanje motivov/likov v zgodbi (izbrane so bile knjige (pravljice), ki vsebujejo motive, ki se nanašajo na reševanje različnih situacij oziroma težav),
2. pogovor, počitek, razmislek (po prebranem besedilu je sledil pogovor, primeren starosti učencev, tj. zelo preprost),
3. iskanje podobne situacije v razredu (vpogled) (skupaj smo poiskali podobno situacijo, ki se je zgodila v razredu, na igrišču ipd., in se o njej pogovorili).

Srečanja so potekala v času podaljšanega bivanja, po kosilu. Ob prihodu je bil z učiteljicami podaljšanega bivanja opravljen pogovor o težavah, ki so jih tega dne zaznale. Same so tudi določile učence, s katerimi je nato v knjižnici potekala dejavnost vodenega branja. Osnova za pogovor so bili vedno glavni liki in/ali zapleti, problemi v zgodbi. Učenci so lahko ob poslušanju zgodb ugotovili, da se »slabe« stvari ne dogajajo samo njim, in tako pridobili izkušnjo, kako je določeno situacijo rešil lik iz knjige. V majhni skupini in ob poslušanju zgodbe se je večina učencev umirila (sedeli ali ležali so na blazinah). Učenci so se prepoznali/poistovetili z likom iz zgodbe.

1. Interpretativno branje in prepoznavanje motivov/likov v zgodbi

Ura dejavnosti se je začela tako, da so se učenci posedli na blazine, se umirili in prisluhnili. Pozdravili smo se in v roke sem vzela (že prej izbrano) knjigo ali pa sem jih vodila pri izbiri. Začela sem z branjem, ki je bilo interpretativno. To pomeni, da sem samo branje dopolnila s čustvenim odnosom. Pri interpretativnem branju je vpleteno čustveno doživljanje zgodbe tako knjižničarja, ki bere, kot tudi učencev. Pomembni so zvočna interpretacija in čustveni premori. Učenci so zgodbi po večini z zanimanjem prisluhnili. Branju je sledil čustveni premor, nato pa vprašanje, koga so si v zgodbi najbolj zapomnili in zakaj. Pogovor smo razvili

Ko se odločamo za bibliosvetovanje, je prvi korak izbira ustrezne literature. Na prvi pogled nepomembna slikanica lahko ponuja odlično izhodišče za vodeno branje.

v prepoznavanje glavnega zapleta, ki je bilo prilagojeno starosti in zrelosti učencev.

Nekaj primerov zgodb:

- Grdega račka nihče ne mara – počuti se grd, nezaželen, brez prijateljev – drugačnost, sprejemanje sebe.
- Zrcalce: vsi mislijo, da je zrcalo njihova fotografija – ne zmorejo videti širše, vsak gleda samo »skozi svoje oči«.
- Pod medvedovim dežnikom – medved ponudi pomoč, deli svoj dežnik, lisica tega noče/ne zmore.
- Cvetka se opogumi in obišče gospoda Zimo – pogum in preseganje predsodkov.
- Zajček se je naučil posojati svoje igrače – deljenje.

Slika 1: Sodelovanje, prijateljstvo.
Vir: www.emka.si (20. 2. 2019).

2. Pogovor, počitek, razmislek

Z učenci smo poskušali ugotoviti, zakaj je nastal zaplet v zgodbi, kdo so glavni in kdo stranski liki ter kako je bil problem rešen. Vprašala sem jih, ali bi sami naredili kaj drugače. Povedali so, kaj si mislijo. V tem delu sem jim dala po navadi tudi liste za risanje ali pripravljene pobarvanke. Spodbudila sem jih, da svojo risbo tudi predstavijo, opišejo.

3. Iskanje podobne situacije (vpogled)

Ob koncu so učenci s pomočjo mojih vprašanj poskušali opisati podobno situacijo, ki se je zgodila v razredu, na igrišču, v telovadnici ali pa tudi doma. Primerjali so, kako so zaplet rešili liki iz zgodbe in kako sami. Primerjali so, kdo je zaplet bolje rešil. Našteli smo nekaj možnosti, kako bi se lahko naslednjič obnašali sami.

Učencem s pomočjo knjig in pogovorov o prebranem pokažemo, kako se sprejeti, imeti rad in kako, kljub težavam, poiskati rešitev za nastalo situacijo. Temeljna naloga knjižničarja, ki izvaja dejavnost bibliosvetovanja, je izbiranje in branje knjig s pomočjo katerih spodbujamo zmožnost poslušanja, sposobnost iskanja glavnih junakov (pozitivnih in negativnih), opredelitev glavnega problema, soočanje s težavami, grajenje prijateljstva, preseganje predsodkov. Pravlјice, poezija in slikanice so zaradi svoje kratkosti, a vsebinske zgoščenosti in simbolike sporočila za bibliosvetovanje zelo hvaležno gradivo.

SAMOEVALVACIJA IN MOŽNOST NADGRADNJE

Branje se je pri učencih, ki so potrebovali umiritev, izkazalo kot zelo dobrodošlo in učinkovito. Ti učenci zaradi motečega vedenja namreč v šolskem (in domačem) okolju doživljajo veliko kritik, vzgojnih ukrepov, lahko tudi zavračanj. Prvi mesec ali dva so tudi v šolski knjižnici ob nekaterih priložnostih še kazali težnjo k neprimernemu vedenju. Ker pa jih je bilo v skupini malo, dejavnost pa je potekala umirjeno, so se s časom umirili. Velik napredek sem zaznala tudi pri koncentraciji ob poslušanju zgodb, ki se je iz meseca v mesec podaljševala. Da jim je dejavnost vodenega branja in pogovorov o prebranem všeč, je kazalo tudi dejstvo, da so vsakič navdušeno prosili učiteljico, če lahko grejo z mano, in je bilo učiteljici včasih kar težko določiti, kdo gre.

Možnost nadgradnje vidim v obravnavi še drugih kakovostnih zgodb in kontinuiteti izvajanja dejavnosti, da učenec v šolskem letu sliši čim večje število različnih zgodb in pridobi »znanje« o načinih reševanja težav skozi različne like. Tako ima namreč boljšo možnost identifikacije glede na svoj značaj, temperament ali družinsko okolje.

SKLEP

Ideja za izvajanje bibliosvetovanja za 1. razred se mi je porodila ob pogovoru z učiteljicami podaljšanega bivanja. Predlagala sem, da bi najbolj moteči učenci po kosilu prihajali v knjižnico, kjer bi jim ponudila možnost umiri-

tve s pomočjo branja. Dejavnost sem izvajala od oktobra do junija dvakrat tedensko po eno šolsko uro. Vsakič sem se najprej pogovorila z vsemi učitelji podaljšane bivanja v 1. razredu. Po navadi je z mano v knjižnico odšlo šest ali sedem otrok. Prvi meseci so bili namenjeni uvajanju učencev. Veliko časa smo posvetili umirjanju, privajanju na knjižnično okolje in izbiranju različnih knjig. Učencem sem s pomočjo knjig in pogovorov o prebrnem poskušala pokazati, kako se sprejeti, imeti rad in kako, kljub težavam, poiskati rešitev za nastalo situacijo. Vsaka kakovostna bralna izkušnja namreč za učenca predstavlja potencialno spremembo v razmišljanju in dojemanju sveta. Temeljna naloga knjižničarja, ki izvaja dejavnost bibliosvetovanja, je izbiranje in branje knjig, s pomočjo katerih spodbujamo zmožnost poslušanja, sposobnost iskanja glavnih junakov (pozitivnih in negativnih), opredelitev glavnega problema, soočanje s

težavami, grajenje prijateljstva, preseganje predsodkov. Pravlјice, poezija in slikanice so zaradi svoje kratkosti, a vsebinske zgoščenosti in simbolike sporočila za bibliosvetovanje zelo hvaležno gradivo. Kot je bilo opredeljeno že v uvodu, gre v okolju šolskih knjižnic za dejavnost svetovanja (ne terapije), kjer lahko učenci spoznajo različne vidike reševanja situacij, spoznavajo like iz zgodb, jih opišejo, povedo lastno mnenje o nastali težavi in tako krepijo večine komuniciranja, reševanja konfliktov in sprejemanja drugih. Zelo pomembno je tudi razvijanje empatije (»tudi on/ona se lahko slabo počuti«), zavedanje svojih čustev (»lahko sem jezen, razočaran in to pokažem na primeren način«), preseganje predsodkov o drugačnosti (»saj sploh ni tako slab/slaba«), krepitev veščin reševanja težav (»ni treba, da kričim, da bi me slišali«). Vse to pa je v šolskem in tudi domačem okolju izjemno pomembno. ●

Viri in literatura

- Abdullah, M. H. (2002). *Bibliotherapy*. (ERIC Digest 177). Bloomington: ERIC Clearinghouse on Reading English and Communication. Pridobljeno 17. 2. 2019 s spletne strani <http://purl.access.gpo.gov/GPO/LPS44952>.
- Bettelheim, B. (1999). Rabe čudežnega : o pomenu. Ljubljana : Studia humanitatis. (Studia humanitatis).
- Burkeljca, S., Klemenčič, L. (2013). Ra(v)no branje rane zdravi: kako s knjigo pomagamo mladim, pa tudi starim in sebi. V: *Otrok in knjiga*. 40 (88). Str. 27–36. Dostopno na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-GD63RIFQ/ffd-1cd76-f865-4a07-9656-4bb3d7c51ec6/PDF>.
- Hynes, A. M., Hynes-Berry, M. (1986). *Bibliotherapy – the interactive process: a handbook*. Minnesota: North Star Press of Saint Cloud.
- Rešič Rihar, T., Urbanija, J. (1999). *Biblioterapija*. Ljubljana : Filozofska fakulteta.
- Špoljar, M. (2005). Biblioterapija – učenje za življenje. V: *Kako naj šola razvija branje in širšo pismenost: zbornik bralnega društva Slovenije*. Str. 113–124. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Zabukovec, V., Resman, M., Furlan, M. (2007). Bibliosvetovanje (biblioterapija) v šoli. V: *Pedagoška obzorja*, 22(3-4), str. 63–77.
- Zabukovec, V. (2017). Biblioterapija v knjižnici. V: *Knjižnica*, 61(4), str. 23–34.
- Zagorec - Csuka, J. (2018). Biblioterapija v šolski knjižnici s pomočjo Andersenovih pravljic. V: *Šolska knjižnica*. 27 (1-2). Str. 5–12.

SANDRA PERŠIN NEMEC, univ. dipl. bibl., mag. slov., zaposlena na Osnovni šoli Danila Lokarja
Naslov: Osnovna šola Danila Lokarja, Cesta 5. maja 15, 5270 Ajdovščina
E-naslov: sandra.persin-nemec@os-ajdovscina.si